

Reflection of Anthropology of Gender in Farhad Hassanzadeh and Ghodsi Ghazi Noor's Traces

Nasim Salehifar¹ | Ebrahim Mohammadi^{2*} | Sayyed Mahdi Rahimi³ | Akbar Shayan Seresht⁴

1. Ph.D. Student in Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. E-mail: salehifar11@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. E-mail: emohammadi@birjand.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. E-mail: Smrahimi@birjand.ac.ir
4. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran. E-mail: ashamiyan@birjand.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 31/08/2021

Received in revised form:
28/08/2022

Accepted: 31/08/2022

Keywords:

Culture,

Cultural Anthropology,

Anthropology of gender,

Fiction,

Children Fiction.

Gender, difference and uniformity of gender rules are considered as fundamental concepts of anthropology of gender. The present research is an attempt to examine Farhad Hassanzadeh's evidences (particularly in the ages of D and H) so as to analyze them based on post structuralism anthropology. Having confirmed the customary insight, understandable expressions, the ideologies that governor on traditional Cultural structures, One pole is the center and the other one is margin. However, as the matter of fact, the mentioned binaries (the two mentioned polars) are not superior to each other. This research, via considering the viewpoint of giving centrality or having one of two poles in nature/culture binary and female/male, analyzes whether the rate of centrality had been given to Female pole and in whose one it has been given to male pole, in which literally work centrifugal has been happened and in which ones it has not.

This research shows, in the most discussed fiction centrality of writer characterization is based on male pole and looking manner to women's character has not been kept a loof from past traditional stereotype.

Cite this article: Mohammadi, E., Rahimi, S. M., Shayan Seresht, A., S, N. (2024). Reflection of Anthropology of Gender in Farhad Hassanzadeh and Ghodsi Ghazi Noor's Traces. *Journal of Research in Narrative Literature*, 13 (1), 123-146.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/RP.2022.6874.1413

Extended Abstract

Introduction:

Life in the modern era, especially from the mid-20th century onwards and after two world wars, has, by a great margin, disrupted all previous assumptions and altered human perceptions of many concepts. In other words, a complete cultural revolution has taken place in society. Gender and how it is addressed is one of the concepts that has undergone significant changes compared to the past. Concurrent with changes in human perspectives on these issues, cultural anthropologists have introduced the branch of gender anthropology, the main concern of which is to explore femininity and masculinity beyond their biological nature. Consequently, it aims to "revert to prioritizing other social categorizations (such as ethnicity, age, religion, and social status) over gender categorization by disregarding the concept of 'femininity' as a cohesive social stratum" (Fekouhi, 2007: 233).

Feminist anthropology, as one of the important branches of cultural anthropology, which focuses primarily on gender issues, began in the 1970s and is now evolving into gender anthropology, in which the previous extreme feminist approaches and the focus on the female pole are no longer relevant, and the focus of research is on gender rather than sex. The fundamental belief of this field of study is that there must be a distinction between the "biological characteristics of sexes and the cultural characteristics, referred to as gender.

According to this group's interpretation, 'femininity' is not a biological position but rather a social-cultural one. Therefore, it is assumed that this social-cultural position, which has been adapted to the biological position of women in a particular society, is contractual rather than natural" (Fekouhi, 2007: 232-230).

Although in most cases literary works, especially fiction, are not written for direct education or reflection of specific ideas, and usually differ significantly from the real world due to the presence of elements of imagination and fantasy, sometimes stories can explore concepts that the author is considered part of the dominant culture in contemporary society. In this way, one can find the layers of the author's interpretation in the story and, on a broader scale, the society of the author. It should also be noted that in relation to children, the transfer of both direct and indirect positions is important, and from here the importance of children's literature as an element for transmitting various concepts becomes doubly important.

Methodology:

Thus, the present study turns to children's literature from the perspective of two authors of different and indeed influential genders to explore their gender perspectives and to search for the relevant examples in these works based on descriptive-analytical and interdisciplinary approaches in line with the theory of dualities of cultural anthropology. Gender anthropology believes that the characteristics of men and women in any society are shaped, reflected, and transformed in its literature, art, and culture. The confrontation between men and women and in some cases the superiority of one over the other is the result of the dominance of specific ideological forms in some thoughts, not the result of the different nature of men and women.

Results and Discussion:

From the examination of selected stories, it is evident that characters are often nurtured based on the concept of gender rather than sex, and in most cases, biological differences are considered the factor behind gender differences. In the stories of Judge Noor, the title of the story and the name of the book are often masculine, and in his storytelling, men are also presented in a more favorable position, introduced with higher awareness and knowledge compared to women. They are depicted as readers, not credulous, and not simple-minded. In most stories, they are the heads of the family and are considered decision-makers, but in terms of emotion, responsibility, and family care, they are shown to be inferior to women. Men in these stories are often harsh and unemotional, lacking a proper relationship with their spouses and children, often unemployed and unable to provide for their families, leading them to resort to violence, which naturally victimizes the family, primarily women. However, this can also be attributed to societal status, family welfare, and individuals' ignorance during the narrative timeframe. In these stories, the author sometimes introduces a newer generation with more positive attributes; they are aware and courageous, striving to create positive changes in their lives, with men having a greater share in this. With the passage of time and in a period of rapid cultural change, which is witnessing the greatest gap between generations, the difference in the type of perspective on the issue of gender in previous and present works appears natural. Therefore, the intellectual growth and change in society's perspective on gender have led to a noticeable difference in later books by Hassan Zadeh compared to his earlier works. One of the indications of this is the increased presence of women in society and the subsequent growth of central characters in the form of women's gender. Women in these stories have a more favorable position in terms of livelihood, welfare level, thinking, awareness, satisfaction, health level, and social presence. Sometimes, the audience in the stories is confronted with signs of female dominance and the predominance of women's will and power, and changes in women's temperament and character (from avoidance of dominance to seeking dominance and even violence), something not seen in the works of other selected authors.

Conclusion:

However, the dominant view still influences the stories, and in most cases, female characters are depicted in a way that they lack intellectual and financial independence, have simple beliefs, are interested in superstitions, and are captives of undesirable affairs falsely attributed to religion. In contrast, men are more aware, considered the economic and intellectual pillars of the family, have made significant positive changes in terms of emotion and affection, have appropriate relationships with their spouses and children in most stories, and are presented as more positive and complete characters.

بازتاب انسان‌شناسی جنسیت در آثار فرهاد حسن‌زاده و قدسی قاضی‌نور

نسیم صالحی فر^۱ | ابراهیم محمدی^{۲*} | سیدمهدی رحیمی^۳ | اکبر شایان سرشت^۴

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: salehifar11@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: emohammadi@birjand.ac.ir

۳. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: Smrahimi@birjand.ac.ir

۴. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

رایانامه: ashamiyan@birjand.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۶/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۰۹

واژه‌های کلیدی: فرهنگ، انسان‌شناسی فرهنگی، انسان‌شناسی جنسیت، ادبیات داستانی، ادبیات کودک.

جنسیت، تفاوت و یکسانی نقش‌های جنسیتی، از مفاهیم بنیادین انسان‌شناسی جنسیت است. در این پژوهش سعی شده است مصادیق انسان‌شناختی در داستان‌های فرهاد حسن‌زاده و قدسی قاضی‌نور (به‌ویژه داستان‌های گروه سنی د، ه) جستجو و بر پایه انسان‌شناسی جنسیتی پسا‌ساختارگرا تحلیل گردد. مطابق بینش مرسوم و سنتی و به تعبیر روشن‌تر ایدئولوژی‌های حاکم بر ساختارهای فرهنگی سنتی، در هر دو گانه‌ای یک قطب مرکز است و دیگری حاشیه، حال آن‌که در واقع در دو گانه‌های یادشده، هیچ کدام از دو قطب بر دیگری برتری ندارد. در مقاله حاضر با پیش چشم داشتن این دیدگاه، مرکزیت داشتن یا نداشتن یکی از دو قطب در دو گانه‌های طبیعت/فرهنگ و زن/مرد در آثار موردنظر تحلیل شده است تا نشان داده شود که در آثار کدام نویسنده به قطب زن و در کدام اثر به قطب مرد مرکزیت داده شده است؟ در کدام اثر مرکز‌گرایی اتفاق افتاده است؟ و در کدام یک این اتفاق رخ نداده است؟ این پژوهش نشان می‌دهد که در بیشتر داستان‌های مورد بحث، مرکزیت شخصیت‌پردازی نویسنده با قطب مرد است و نوع نگاه به شخصیت زنانه در اغلب موارد از کلیشه‌های سنتی پیشین فاصله چندانی نگرفته است.

استناد: صالحی فر، نسیم؛ محمدی، ابراهیم؛ رحیمی، سیدمهدی؛ شایان سرشت، اکبر (۱۴۰۳). بازتاب انسان‌شناسی جنسیت در آثار فرهاد حسن‌زاده و

قدسی قاضی‌نور. پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۳ (۱)، ۱۲۳-۱۴۶.

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/RP.2022.6874.1413

۱. پیشگفتار

زندگی در عصر جدید، به‌ویژه از میانه قرن بیستم میلادی و پس از دو جنگ جهانی، در مواردی، تمام تصورات پیشین انسان را درهم‌ریخته و نگاه بشر را به بسیاری از مفاهیم دگرگون کرده است و به عبارت دیگر، چرخش فرهنگی^۱ تمام‌عیاری روی داده است. جنسیت و طرز مواجهه با آن، یکی از مفاهیمی است که نگاه به آن، در قیاس با گذشته تغییرات فراوانی کرده و نوع نگاه انسان امروزی به آن با برداشت پیشینیان کاملاً متفاوت است، هم‌زمان با تغییر نگرش آدمی به این مسائل، پژوهشگران علم انسان‌شناسی فرهنگی شاخه انسان‌شناسی جنسیت را مطرح کردند که مهم‌ترین دغدغه آن این است که به مفهوم زنانگی و مردانگی و رای ماهیت بیولوژیک آنان پردازد و اساس کار را بر روی جنسیت بگذارد نه جنس و در نتیجه «با کنار گذاشتن مفهوم «زنانگی» به مثابه یک قشر منسجم اجتماعی، بار دیگر به اولویت موردی قشربندی‌های دیگر اجتماعی (قومیت، سن، دین و موقعیت اجتماعی) نسبت به قشربندی جنسی باز گردد» (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۳۳).

نکته اساسی در انسان‌شناسی جنسیت تمرکز بر تبیین تفاوت جنس و جنسیت است: «جنس» به «تفاوت‌های زیستی میان مرد و زن ارجاع دارد: تفاوت‌های قابل رؤیت در اندام‌های تناسلی و تفاوت مرتبط با آن در کارکرد تولیدمثل؛ اما «جنسیت» موضوعی مربوط به فرهنگ است، به بیان دیگر جنسیت طبقه‌بندی اجتماعی به «مردانه» و «زنانه» را توضیح می‌دهد» (دلفی، ۱۳۸۵: ۱۶۳). تفاوت‌های جنسی طبیعی هستند؛ اما تفاوت‌های جنسیتی در فرهنگ ریشه دارند، نه در طبیعت؛ از این‌رو تغییرپذیرند، به عبارت دیگر، به لحاظ زیست‌شناختی می‌توان برای مرد و زن دو جنس قائل شد و آن‌ها را از یکدیگر متفاوت دانست؛ اما تقسیم‌بندی جنسیتی از روی ویژگی‌های ظاهری صورت نمی‌گیرد، اولی بر خصوصیات کاملاً بیولوژیک و فیزیولوژیک زن یا مرد دلالت می‌کند و دومی بر خصوصیات نسبت داده‌شده اجتماعی و فرهنگی جوامع و گروه‌ها به زن یا مرد دلالت دارد» (باقری، ۱۳۸۹: ۲۴۴).

اگرچه در بیشتر مواقع اثر ادبی و به‌خصوص اثر داستانی، به قصد آموزش مستقیم و بازتاب ایده‌ای خاص نوشته نمی‌شود و معمولاً نیز با دنیای واقعی به سبب برخورداری از مایه‌های تخیل و خیال، تفاوت بسیار دارد؛ اما گاهی در داستان‌ها می‌توان به جستجوی مفاهیمی پرداخت که در جامعه معاصر نویسنده جزء فرهنگ غالب محسوب می‌شود و از این راه، از لایه‌های داستان می‌توان طرز تلقی

نویسنده و در ابعاد وسیع‌تر، جامعه‌نویسنده را پیدا کرد. به این نکته نیز باید توجه داشت که در ارتباط با کودکان، انتقال مستقیم و غیرمستقیم جایگاه ویژه‌ای دارد و از اینجا اهمیت جایگاه ادبیات کودکان به‌عنوان عنصری جهت انتقال مفاهیم مختلف دوچندان می‌شود. کتاب‌های کودکان و نوجوانان از مؤثرترین عوامل انتقال ارزش‌ها و عقاید به‌شمار می‌روند که معمولاً تحت تأثیر فرهنگ غالب، گرفتار کلیشه‌های سنتی مبتنی بر تبعیض جنسی می‌شوند.

«این کتاب‌ها از دو روش انکار واقعیت‌های اجتماعی و تنوع موقعیت‌ها و نیز قبول وضع موجود، عدم انتقاد به آن و پذیرش ضمنی نابرابری‌های جنسی، به القای تبعیض جنسی در ذهن کودکان می‌پردازند» (صادقی جعفری، ۱۳۸۷: ۷۳).

به باور برخی از پژوهشگران، ادبیات کودک در ایران، «ادبیاتی اقتدارگرایانه» است. در این ادبیات، الگوی جریان ارتباطات یک‌طرفه و از سوی بزرگسال به سوی کودک جاری است. این ادبیات همچنان به رسالت‌های آموزشی و تربیتی خود وفادار است که بر اساس نیازهای کودک و نهاد دوران کودکی در دوران مدرن، کارکردی کاملاً عقلانی و بهنجار تلقی می‌شود. طبق پژوهش‌های انجام شده، در ادبیات کودکان و نوجوانان دو نوع اقتدارگرایی مطرح است؛ «اقتدارگرایی سنی» که «از طریق سلطه جریان ارتباطی یک‌طرفه از سوی بزرگسال به کودک، در قالب ادبیات آموزشی و تربیتی، فعلیت می‌یابد و دیگری «اقتدارگرایی جنسیتی» که در این نوع از اقتدار، آنچه اصالت دارد، دنیای تجربیات مردانه و تصاویری است که از این دنیا در قالب ادبیات کودک، به خورد کودکان داده می‌شود» (کرمانی، ۱۳۷۴: ۲۵). پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد که ادبیات کودکان در ایران «کلیشه‌های جنسیتی سنتی را تقویت می‌کند و این به معنای وجود کلیشه‌ها، تصویر جهانی مردسالار و ماهیت غیرواقعی جهان در اکثر داستان‌هاست» (صادقی جعفری، ۱۳۸۷: ۷۳). حال، با توجه به این که یکی از ابزارهای کاربردی جهت نهادینه‌کردن ارزش‌ها، اعتقادات و تعاملات اجتماعی کتاب‌های کودکان و نوجوانان است، تأثیر این متون بر روی جامعه غیرقابل انکار است.

در دنیای بزرگسال نیز تقریباً همین رویه برقرار است و اگر از ورای فرهنگ و ادبیات ایران به زن و هویت او بنگریم به این نتیجه می‌رسیم که:

«در بخش بزرگی از ادبیات و فرهنگ جامعه ایران، که همانا ادبیات مردانه است، تصویر زن، تصویر موجودی است از جنس دوم که هویتی مستقل ندارد و برای خدمت به مصالح مرد و تعیش او خلق شده است. این موجود یا کم‌خرد و ناقص‌العقل است یا مکار و خیانت‌کار. این

تصویر او را از بسیاری از ویژگی‌های انسانی عاری نشان می‌دهد او را در حد شیء یا عضوی از بدن یا حیوانات تنزل می‌دهد» (توکلی، ۱۳۸۲: ۶۷).

به‌طور کلی جنسیت در ادبیات سنتی ایران، تحت تأثیر ادبیات مردسالارانه و زیر لوای فرهنگی با همین ویژگی، به‌صورت تک بعدی و عموماً مردانه ظاهر می‌شود که در آن، زنان جزء جدایی‌ناپذیر مردان بوده‌اند، حکومت پدرسالارانه در خانواده حاکم بوده است و علاوه بر آن، سنت‌های قدیمی نیز عموماً به فرودست بودن زنان دامن زده‌اند. البته امروزه در دنیای مدرن، طرز برخورد با کتاب‌ها و آثار مختلف تغییر یافته و با افزایش آگاهی بشر و رشد فکری، ذهنی و فرهنگی آدمی نوع نگاه به زن تغییرات فراوانی کرده است، به‌نوعی که نمی‌توان آن را قابل قیاس با سال‌های دورتر دانست؛ اما با وجود این، آن‌چه از بررسی کتاب‌های منتخب در این مقاله به دست آمده است؛ از اوضاع ناخوش تلقی از زن و تفاوت فاحش آن با جنسیت مرد حکایت دارد که با وجود تغییرات مثبت فراوان، هنوز با کاستی‌هایی مواجه است؛ در این آثار هنوز زن جایگاه ویژه و خاص خود را نیافته و جنسیت مرد نیز آن‌چنان که واقعاً شایسته اوست، معرفی نشده است. به‌نظر می‌رسد اهمیت ندادن به جنسیت زن و قلدرمآب و بی‌مسئولیت معرفی کردن مرد هر دو به یک اندازه زیانبار و زننده است.

مقاله‌های متعددی با محوریت موضوع جنسیت و با تکیه بر مفهوم زنانگی و نگاه فمینیستی نوشته شده است که می‌توان به مواردی چون اشاره کرد: «چگونگی تأثیر جنسیت بر ادبیات» از روح‌انگیز کراچی، «بررسی چگونگی نمود جنسیت در زبان فارسی» نوشته ابراهیم ظاهری عبدوند، جهانگیر صفری و مسعود رحیمی، همچنین «بررسی زبان و جنسیت در ادبیات کودک» (مطالعه موردی: افسانه شعبان‌نژاد، شکوه قاسم‌نیا) از زهرا کدخدا و...، این مقالات عموماً به مسائل زنان پرداخته‌اند؛ اما با جستجوی موارد متعدد، مقاله و پژوهشی با محوریت انسان‌شناسی جنسیت و توجه به هر دو مفهوم زن و مرد، به این شیوه یافت نشده است.

۱-۱. پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر در پی پاسخ به پرسش‌های زیر است:

- نویسندگان آثار موردنظر چه نگاهی به جنسیت دارند؟
- در آثار موردنظر کدام جنسیت مرکز است و کدام حاشیه؟
- نویسندگان موردنظر برای شخصیت‌پردازی در داستان، تا چه میزان از فرهنگ غالب تأثیر پذیرفته‌اند؟
- آیا کلیشه‌های رایج جنسیتی به آثار موردنظر راه یافته است؟

۱-۲. روش پژوهش و چارچوب نظری

مقاله حاضر از حیث رویکرد، توصیفی-تحلیلی شمرده شده و در چارچوب نظری بر آراء و دیدگاه‌های ارائه‌شده در انسان‌شناسی فرهنگی استوار است. در بخش بعد، چارچوب نظری پژوهش تبیین شده است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

انسان‌شناسی فمینیستی^۱ به‌عنوان یکی از شاخه‌های مهم علم انسان‌شناسی فرهنگی که محور اصلی تحقیقات آن در حوزه جنسیت است، از دهه هفتاد قرن بیستم آغاز شد و امروزه در حال تبدیل شدن به انسان‌شناسی جنسیت^۲ است که در آن از افراط‌کاری‌های پیشین و محور قراردادن غرض‌گونه قطب زنانه در آن خبری نیست و ملاک تحقیق در آن جنسیت است، نه جنس. باور اساسی این دانش بر آن است که بایستی بین «مشخصات بیولوژیک جنس‌ها و خصوصیت فرهنگی، که با عنوان جنسیت مطرح است، فاصله‌گذاری کرد. در برداشت‌های این گروه، «زنانگی» نه یک موقعیت بیولوژیک، بلکه پیش از آن، یک موقعیت اجتماعی-فرهنگی است. بنابراین فرض بر آن است که این موقعیت اجتماعی-فرهنگی، که در جامعه خاصی بر موقعیت بیولوژیک زنان انطباق یافته است، جنبه‌ای قراردادی دارد و نه ضرورتی طبیعی» (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۳۲-۲۳۰).

حوزه کاری انسان‌شناسی جنسیتی بر خلاف فمینیست‌ها، تنها مسائل زنان به‌عنوان نیمی از جمعیت جامعه نیست، بلکه در ابعاد وسیع‌تر، به تفاوت‌ها و شباهت‌های نقش‌های جنسیتی (اعم از زن و مرد) می‌پردازد، برای هر یک از نقش‌های زنانه و مردانه کارکردهایی را تعریف می‌کند و در برخی موارد تفاوت و تغییر کارکردها را به چالش می‌کشد. یادکرد این نکته ضروری است که این مباحث فراتر از آن چیزی است که بر تفکرات فمینیست‌ها حاکم است و یکی دانستن مباحث و زمینه‌های این دو دیدگاه، کاری بیهوده است. برای ورود به بحث، لازم است جنسیت زن و مرد از دیدگاه علم انسان‌شناسی فرهنگی، انعکاس جنسیت در قالب نقش‌های جنسیتی، میزان هویت و استقلال، تبعیض‌های بین این دو جنسیت، تقابل آن‌ها و مواردی از این دست در داستان‌های انتخاب شده بررسی گردد.

۱-۲. انسان‌شناسی فرهنگی و نظریه تقابل‌های دوگانه

1. Feminist anthropology
2. Anthropology of gender

چنان که پیش تر نیز گفته شد، در داستان‌های کودک و نوجوان و از جمله در آثار مورد مطالعه در این پژوهش، هنگام پرداخت شخصیت‌ها و سخن گفتن از جنسیت زن و مرد، تقابل‌های فکری، رفتاری و شناختی بسیاری شکل می‌گیرد و به نوعی دو جنسیت زن و مرد از این جهات در تقابل با یکدیگر قرار می‌گیرند. در این بخش از مقاله، با تمرکز بر دو تقابل زن/ مرد و فرهنگ / طبیعت^۱ به تحلیل داستان‌های فرهاد حسن‌زاده و قدسی قاضی‌نور پرداخته می‌شود. تقابل فرهنگ/ طبیعت، ابتدا توسط انسان‌شناس فرانسوی ساختارگرا، کلود لوی اشتراوس^۲ مطرح شد. به عقیده او برای فهم واقعیت‌های جهان پیچیده، ناچاریم با استفاده از زبان به دوتایی کردن روی بیاوریم و پدیده‌ها را در قالب تقابل‌های دوگانه و با این پیش فرض که در هر دوگانه‌ای، «معنا» محصول «تفاوت» است، معنا کنیم و بشناسیم. از این دیدگاه:

تقابل فرهنگ و طبیعت اشاره به دو فضای متفاوت زندگی انسان دارد؛ از این رو، انسان همواره در مواجهه با دوگانه فرهنگ / طبیعت قرار دارد و اصلاً این دو را به کمک همین تقابل درمی‌یابد؛ آنچه فرهنگ است، طبیعت نیست و آنچه طبیعت است، فرهنگ نیست؛ حضور یکی به معنای غیاب دیگری است. در دل این تقابل بنیادین، تقابل دیگری شکل می‌گیرد که بسیار مهم است؛ دوگانه زن/ مرد. این تقابل، در پیوند با تقابل بنیادین فرهنگ / طبیعت این گونه تفسیر می‌شود:

«درک مفهوم زن در قالب طبیعت و مرد در قالب فرهنگ، یکی از اشکالی است که در بیشتر جوامع انسانی به چشم می‌خورد و ریشه سلطه مردان بر زنان است. رابطه طبیعت/ فرهنگ که با رابطه خام/ پخته قابل مقایسه است، در این برداشت، فرهنگ از دل طبیعت بیولوژی بیرون می‌آید؛ اما درجه خروج و فاصله گرفتن از طبیعت در زنان کمتر از مردان است. در نتیجه در این برداشت، مردانگی در دورترین نقطه از طبیعت قرار گرفته و کامل‌ترین شکل فرهنگ است و برعکس زنانگی در نزدیک‌ترین نقطه به طبیعت واقع شده و خام‌ترین شکل فرهنگ است» (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۳۷).

با نگاهی به سیر تاریخ، این نکته آشکار می‌شود که در گذشته تسلط نظام مردسالار در زندگی افراد وجود داشته است؛ اما اکنون این تسلط تا حد زیادی کم‌رنگ شده است. در گذشته بیشتر نقش‌های منسوب به زنان به نقش‌های خانوادگی همچون نگهداری از فرزندان، شوهرداری و خانه‌داری محدود می‌شد و تصمیم‌گیری در مورد مسائل مهم خانواده بر عهده مردان بود. مردان معمولاً به عنوان رئیس

خانواده معرفی می‌شدند و در این راستا تصمیم‌گیری‌های مهم در داخل خانواده بر عهده آنان بود و اگر در جایی وجود نوعی تفاهم و همکاری میان زن و مرد وجود داشت، این موضوع به مثابه زن‌ذلیل بودن مرد خانواده قلمداد می‌شد. در زمینه نقش‌های اجتماعی، بیشتر شغل‌های مهم و اساسی بر عهده مردان بود و زنان اغلب در مشاغل مثل منشی‌گری و پرستاری، ایفای نقش می‌کردند؛ اما در شرایط فعلی دیده می‌شود که زنان عهده‌دار مشاغل مهمی هم‌چون وکالت، ریاست، کارآگاه پلیس و مهندس ساختمان، هستند. مقصود نهایی و پوشیده این نوشتار، بیان این مطلب نیست که برای زنان بهتر آن است که خانه‌دار باشند یا وکیل دادگستری، بلکه تبیین غیرمستقیم (از طریق خوانش متون ادبی موردنظر) این واقعیت است که آنچه مهم است این که همگان به درک این موضوع برسند که ارزش‌های شخصیت یک زن با مادر بودن یا وکیل بودنش، تعریف نمی‌شود.

به باور انسان‌شناسی جنسیتی، زنانگی و مردانگی و ویژگی‌های هر کدام، لزوماً مقوله‌های ثابت و پایدار برآمده از طبیعت و ساختار بیولوژیک زن و مرد نیستند، بلکه امور ذهنی و انتزاعی برساخته از ایدئولوژی‌های حاکم بر جامعه هستند و از این رو متغیرند و ناپایدار؛ مثلاً زنانگی، با توجه به واکنش زن در برابر وضع موجود و فرهنگ حاکم بر جامعه، می‌تواند بر اساس کنش، به صورت‌های گوناگون فعال، منفعل، مستقل و سنتی تعریف و صورت‌بندی شود. مردانگی نیز «به‌عنوان یکی از وجوه جنسیت، در هر جامعه و فرهنگ خاص، مدام در حال تولید و بازتولید شدن است و شکل‌های متفاوتی را تجربه می‌کند» (صدیقی، ۱۳۹۳: ۳۰). انسان‌شناسی جنسیتی، بر بنیاد این باور، معتقد است که ویژگی‌های زن و مرد هر جامعه‌ای، در ادبیات، هنر و فرهنگ آن جامعه، هم‌زمان هم شکل می‌گیرد و برساخته می‌شود، هم بازتاب پیدا می‌کند و هم دگرگون و متحول می‌شود؛ تقابل زن و مرد و در مواردی برتری یکی بر دیگری، ناشی از غلبه شکل‌های خاص نگرش ایدئولوژیک در برخی تفکرهاست و نه برآمده از طبیعت متفاوت زن و مرد.

۳. پردازش تحلیلی موضوع و بررسی نمونه‌های متنی

میزان بازتاب نقش‌های جنسیتی به صورت جنسیت زن و مرد، در هر یک از متون متفاوت است که در ادامه، در محورهای مختلف، به صورت جداگانه به هر کدام پرداخته می‌شود:

۳-۱. زن؛ جنس دوم

در داستان‌ها و آثار مورد مطالعه در این مقاله نیز تقابل جنسیتی زن و مرد بازتاب پیدا کرده است و معیارها و ملاک‌های زن‌بودگی و مردبودگی، مطابق عرف، فرهنگ و ایدئولوژی یا ایدئولوژی‌های حاکم بر جامعه تعریف شده است و زن و مرد، بر اساس همان معیارها و ملاک‌ها صاحب نقش و کنش ویژه شده‌اند. بر این اساس برای مثال زنانگی «اغلب پیرامون ویژگی‌های زیست‌شناختی و جسمانی زن، از جمله باروری و مادری تعریف می‌شود و نقش‌های زنانه متأثر از کارکردهای جنسی مانند مادری، راهبه بودن، دوشیزگی و... تعریف می‌شوند» (روزالدو، ۱۹۷۴: ۳۱). در این داستان‌ها، با مدنظر قراردادن نقش، تفاوت‌های فیزیولوژیک و توانایی‌های جسمی در پذیرش شغل‌های گوناگون، نقش زنان عموماً متأثر از نوع نگاه غالب در جامعه، به عنوان جنس دوم و زیر لوای فرهنگ عموماً مردسالار تعریف می‌شود و معرفی نقش‌های مختلف، تابع تعریفی است که در یک فرهنگ خاص از مرد بودن یا زن بودن صورت گرفته باشد، بنابراین اکتسابی است نه ذاتی، بر اساس نظریه اکتساب وضعیتی^۱ گارفینکل^۲، چنین می‌توان گفت:

«عضویت در مقوله جنس، از طریق وضعیت‌ها و رویدادهای محدث و نیز وفادار ماندن به این منطبق که چنین عضویتی طبیعی و بهنجار است و یکی از واقعیت‌های اخلاقی زندگی به‌شمار می‌آید، تداوم می‌یابد. اساس این نظریه آن است که جنسیت اکتسابی است و آدم‌ها برای آن که مؤنث یا مذکر جلوه کنند، باید به شیوه‌های معینی صحبت و عمل کنند» (ریترز، ۱۳۷۷: ۳۷۷).

در این آثار، گاه با رویکردی ایدئولوژیک به مفهوم جنس و جنسیت، قوی بودن مردان و احساسی بودن زنان تفاوت طبیعی خلق و خوی این دو تلقی و متناسب با آن، شغل‌ها و نقش‌های اجتماعی خاص مرد و زن از یکدیگر تفکیک می‌شود. در این رویکرد، نقش‌هایی که انجام آن‌ها به قدرت جسمی بالایی نیاز دارد، به مردان داده می‌شود و نقش‌هایی که در آن‌ها احساسات غلبه دارد، چون مراقبت و پرورش دیگری، به زنان سپرده می‌شود. در داستان اکسیرن از مجموعه داستان بزرگ‌ترین خط‌کش دنیا، امدادگر بودن شخصیت دختر در داستان، موجه و مقبول خانواده نیست:

1. Accomplishment situated
2. Harold Garfinkel

«بابا می‌گفت این کارها، کار زن‌ها نیست. می‌گفت: زن روحش لطیفه، مثل بشقاب چینی می‌شکند و تیکه‌تیکه می‌شود، نباید بره وسط جنگ و سر و کله‌ی زخمی‌ها رو ببندد» (حسن‌زاده، ۱۳۹۷: ۵۶).

در کتاب *هویج بستنی* از حسن‌زاده نیز -البته با لحنی نسبتاً طنزگونه- به این تفکیک یا تمایز جنسیتی نقش‌ها اشاره شده است:

«کارهای سخت و خرحمالی مال مردها بود و کارهای نرم‌افزاری و گل‌دوزی و خیاطی مال خانم‌ها» (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۱۳).

۲-۳. زن / مادر، زن / همسر؛ در خدمت خانواده

جنس زن در جامعه به‌عنوان جنسیتی تعریف شده که تقریباً در مقام مادری و همسری نقش‌های یکسانی به عهده دارد. نگاه به زن در این داستان‌ها، به آنچه گرت^۱ درباره‌ی باور مشهور در مورد زنانگی، بیان کرده است، بسیار نزدیک است:

«زنانگی اهمیّت دادن به دیگران، نقش خانه‌داری، خانواده، ازدواج و... است، ... در زنانگیِ دگرجنس‌گرا، زنان دل‌مشغول یافتن مرد و ناتوان از ادامه‌ی زندگی سعادت‌مندانه بدون او تصویر می‌شوند» (گرت، ۱۳۸۰: ۴۴).

در این کتاب‌ها اغلب نقش‌های تکراری مانند رسیدگی به امور منزل و فرزندان، پخت‌وپز و شستن لباس و کارهایی این‌چنین به زنان داده می‌شود؛ برای مثال در داستان *مشق ماهی*، *اشک ماهی* از مجموعه *کنار دریاچه نیمکت هفتم* نوشته فرهاد حسن‌زاده، پدر صبح‌زود به سر کار می‌رود و مادر وظیفه‌ی رتق و فتق امور منزل را بر عهده دارد، خرج خانه بر عهده پدر است و مادر از او پول می‌گیرد، در صورت ندادن خرجی یا ناتوانی در تأمین مخارج، پدر و مادر ناراحتی خود را سر بچه خالی می‌کنند، در داستان *برق حقیقت*، مادر حلال مشکلات و امین فرزندان است، او مقدمات سفر پدر را آماده می‌کند؛ اما پدر قدردان نیست، پدر هست؛ اما مادر نگران بچه‌ها، مسئول مراقبت و پیگیری رفت‌وآمد آنهاست. چندین جای دیگر نیز به نگرانی مادر اشاره شده است، از جمله در داستان *چیکن فینگر* از مجموعه *کنار دریاچه نیمکت هفتم*؛ «[عجله دارم] ولی نه واسه خوردن. مامانم نگران میشه.» (حسن‌زاده، ۱۳۸۵: ۴۸). گذشته از این، در این داستان‌ها معمولاً مادر به تنهایی مقدمات سفر را برای همه آماده می‌کند:

«دست می‌کنم و از توی کیف خوراکی‌هایی که ننه برایمان گذاشته، چند دانه خارک، برمی‌دارم» (همان: ۲۰).

در تهیه غذا و خوراک نیز مسئولیت پخت‌وپز با اوست و مسئولیت تدارک مقدمات غذا با دخترها. نکته مهم‌تر این که، پدر، بچه‌ها و به‌ویژه دخترها را متعلق به مادر می‌داند:

«تو نیا زن، تو برو دختراتو جمع کن!» (همان: ۴۴).

در داستان‌های قاضی‌نور نیز وظایف تعریف شده برای مادران، عبارت‌اند از؛ رخت‌شویی، حفظ آرامش و نظم خانه و مراقبت از بچه‌ها:

«بچه پابرنه‌ای گریه می‌کند، گویا گم شده، زنی از راه می‌رسد و دست بچه را می‌کشد: دوباره جا ماندی؟ راه بیا، الهی بزرگ نشوی، خفهام کردی، با این همه خرت‌وپرت که زیر بغلم است چطور بغلت کنم؟ ... زن‌ها لب جوی آب رخت می‌شویند و می‌نالند که ما از زندگی چیزی نفهمیدیم جز بدبختی، آخر این چه زندگی سگی است که ما داریم، صبح تا شب جان می‌کنیم و شب‌ها کتک و فحش می‌خوریم، بی‌همه کس! شده مثل سگ، حالا حالاها هم که از کار خبری نیست، بیکار بی‌عار می‌گردد، دلش از هر جا که پر باشد سر من خالی می‌کند، بیچاره ما که از هر دو سر می‌کشیم...» (قاضی‌نور، ۱۳۵۸: ۷-۵).

زنان در داستان آرزوی قاضی‌نور در نقش مادر، از فرزندانشان مراقبت می‌کنند:

«مادران دست بچه‌های خود را می‌کشیدند و از او دور می‌کردند» (همان، ۱۳۵۲: ۱۵).

در این داستان‌ها که گاه به روایت جهان و دنیای پنهان و درون زنان تن می‌دهند، مادر خانه را آرام می‌کند، سعی می‌کند بچه‌ها را آرام کند تا فقر و مشکلات، به‌ویژه تنگنای اقتصادی و معیشتی را به روی پدر نیاورند:

«مادر جان! این چه حرفی بود که به بابات زدی، هیچ چیز برای یک مرد از این بدتر نیست که جلوی زن و بچه‌اش خجالت‌زده بشود، چه کند؟ وقتی نتواند کاری بکند دلش آتش می‌گیرد. آن وقت می‌خواهاند توی صورت بچه‌اش، یا از زنش ایراد بی‌خودی می‌گیرد» (همان: ۱۸).

این جهان پنهان، در دوگانه «عنایت و شکایت» کاملاً بازتاب زنانه یافته است؛ عنایت مهربانانه نسبت به شوهر و شکایت زیرکانه از او.

۳-۳. زن؛ سرسپرده‌تر از مرد

زنان این داستان‌ها در مقایسه با مردان، بیشتر اختیار و تلاش برای تغییر را از خود سلب می‌کنند. آن‌ها تفکر و آگاهی را سهم و حق خود نمی‌دانند و طبق آنچه یاد گرفته‌اند عمل می‌کنند. بیشتر از مردان،

سرسپردۀ دین و مذهب هستند (بسیار بیشتر از مردان متوجه فرعیات دین هستند و گاه حتی به خرافه‌پرستی روی می‌آورند). زنان این داستان‌ها، عموماً ترسو هستند، به سرنوشت خود راضی شده‌اند، تسلیم‌اند و دلیلی برای اعتراض نمی‌بینند. این زن‌ها، برای در امان نگاه داشتن فرزندان خویش، آن‌ها را نیز به سکوت فرامی‌خوانند و به تعبیر روشن‌تر، ترس و تسلیم و سرسپردگی را موروثی می‌کنند و مداوم؛ این گزاره در کتاب *بهترین باغ وحش دنیا* از قاضی‌نور، موضوع را روشن‌تر می‌سازد، به نظر مادر، همیشه حیوان بزرگ‌تر، کوچک‌تر را می‌خورد:

«همیشه گربه موش را می‌خورد و روباه پرنده را، چون گربه از موش بزرگ‌تر است و روباه از پرنده...» (قاضی‌نور، ۱۳۵۵: ۲۱).

پس باید تسلیم سرنوشت بود و تلاشی برای تغییر نکرد، این یک قانون است که قابل تغییر نیز نیست. در این داستان، با بهره‌گیری از تکنیک تضاد و برجسته‌سازی ناشی از آن، سرسپردگی ناشی از ترس وجودی زنان، در مقابل شجاعت، سرکشی و نترسی مردان قرار داده می‌شود تا بیشتر به چشم بیاید؛ در مقابل شخصیت ضعیف و فرودست انگاشته‌شده زنان، شخصیت «دایی» در داستان شجاع است، از عدالت و آزادی سخن می‌گوید و تسلیم محض نیست. در کتاب *پشت پستوی مشهدی باقر* چه خبر بود؟ نیز نگاه کلیشه‌ای زن/مادر به دشمن و ترس و هشدار او به فرزند وجود دارد؛ مادر سعی دارد همان حس ترسی را که نسل به نسل به او ارث رسیده است، به فرزند خود منتقل کند و به او بیاموزد که باید تسلیم باشد، کنار ماندن را برای در امان ماندن انتخاب کند و می‌گوید اگر حذر نکند به‌عنوان غذای موجود بزرگ‌تری به نام گربه خورده خواهد شد. ترس او سبب شده است که لذت‌های اطرافش را درک نکند و همین حس را به فرزندش نیز منتقل کند. البته از نگاه قاضی‌نور، او خود نیز این ترس را از خانه و کنش مادرش آموخته است:

«توی خانه به من درس شهامت نداده بودند، مادرم همه‌اش سرش به کار خودش بند بود، برای مردم خیاطی می‌کرد، کارهای خانه را با بدبختی می‌گرداند» (قاضی‌نور، ۱۳۵۹: ۴).

۳-۴. زن؛ باورمندتر از مرد به بخت و اقبال

زنان این داستان‌ها، معمولاً قائل به شانس، بخت و اقبال و تصادف هستند و در بیشتر مواقع دچار سطحی‌نگری می‌شوند. قاضی‌نور در داستان *آقا معلم*، اعتقاد به شانس را در زنان قوی‌تر می‌داند؛ زن جوان می‌گوید:

«ای بابا کاش یک جو شانس داشته باشد، قشنگی به چه درد ما می خورد، قشنگی مال اعیان و اشراف است... ما فقط به درد خرحمالی می خوریم که ازمان هم میاد، قشنگی دیگر سرمان را بخورد» (قاضی نور، ۱۳۵۸:۷).

حسن زاده نیز در داستان *اشرف مخلوقات* به اعمالی مانند اسفند دود کردن برای دفع چشم زخم، کشتن خروس، گذاشتن یک شانه تخم مرغ زیر چرخ ماشین، به خواست زنان اشاره می کند، در داستان *مشق ماهی، اشک ماهی* به باور زنان به بخت و اقبال و شانس اشاره می کند؛ مادر غر می زند:

«الهی بخشکی شانس! نه از شوهر شانس آوردم نه از زندگی، نه از بچه، دلش خوشه پسر بزرگ کرده، خودش خروس خون میره شغال خون برمی گرده، نیست که بفهمه من بدبخت از صبح تا شب از دست این تحفه هاش چه دردی می کشم. هیچی هم واسه خرجی نمی ذاره که یه زهرمار درست کنم بذارم جلوشون کوفت کنند! آخه اینم شد زندگی؟» (حسن زاده، ۱۳۸۵: ۶۴)

۳-۵. زن؛ در میانه وابستگی و استقلال

مرزبندی های کلیشه ای درباره جنسیت زن و مرد سبب شده است که هویت مستقلی برای این دو و به ویژه جنسیت زن، متصور نباشد، بدیهی است این روند، در ادبیات ما نیز وجود دارد که با جستجو در بسیاری از داستان های قاضی نور بازتاب آن دیده می شود، در این داستان ها برای زن شخصیت ویژه ای به صورت مستقل و بدون حضور مرد تعریف نشده است، هر جا زنی وجود دارد مردی نیز هست و شخصیت زن به واسطه او معرفی می شود مانند شخصیت «زن مشهدی باقر» این نمونه ای از ده ها مورد موجود است که در آن زن به واسطه نقش مادری یا همسری تعریف می شود. زن در بیشتر این داستان استقلال مالی نیز ندارد و از این لحاظ نیز به همسر خود وابسته است، همان طور که پیش تر نیز اشاره شد، میزان حضور شخص در جامعه، تأثیرپذیری و تأثیرگذاری اوست که هویت اجتماعی و فردی اش را تشکیل می دهد، با توجه به حضور نداشتن یا حضور ناقص جنسیت زن در اجتماع و بازتاب آن در آثار مورد بحث، بسیار طبیعی به نظر می رسد که مخاطب شاهد هویتی مستقل از او نباشد، حتی گاهی هم که او وارد اجتماع شده، در سطحی ترین امور مشغول است که درآمد ناچیزی دارد و حقوق اولیه او نیز رعایت نمی شود. در هویت فکری زن نیز، استقلالی وجود ندارد و در اغلب موارد تحت تسلط فکری های کلیشه ای غالب است که از قدیم الایام با آن درگیر بوده است.

اگرچه در بیشتر داستان‌های قاضی‌نور، زنان وضعیت روحی و حتی جسمی مناسبی ندارند و بیشتر با زن منفعل روبه‌رو هستیم؛ اما در داستان «با نسلی که در راه است از هیچ چیز نباید ترسید» شخصیت پروین، شاگردیست که طرز تفکر او با دوستانش متفاوت است، او ازدواج را نهایت آرزوی خود نمی‌داند، آگاه است، تلاش می‌کند و میل به پیشرفت دارد، بنابراین می‌تواند نمونه کوچکی از یک زن مستقل، در داستان باشد. در برخی از موارد، شخصیت‌هایی از جنسیت مؤنث به‌عنوان نمونه زنان مدرن و تحصیل‌کرده (فعال و مستقل) در قالب نقش‌های فرعی و البته با ویژگی‌های منفی بسیار، در داستان گنجانده شده‌اند، به‌عنوان مثال در کتاب *آقا معلم* شخصیت مدیر مدرسه نمونه‌ای از زن مستقل است که در تقابل با زن فقیر و منفعل قرار می‌گیرد، در سایر موارد نقش‌هایی مانند فداکاری نسبت به شوهر و بچه‌ها، مراقبت و حفظ آرامش خانواده، معمولاً نقش‌هایی زنانه به‌شمار می‌روند. با توجه به توصیف‌های صورت‌گرفته در داستان‌ها، فضای فقر در خانواده و جامعه حاکم است به همین جهت به‌طور معمول غذای مناسب و کافی در خانه‌ها وجود ندارد و نویسنده صفت فداکاری مادر را در بیشتر داستان‌ها به یک شکل انتقال می‌دهد، برای مثال در کتاب *حسن می‌داند* قاضی‌نور، این مادر است که در بیشتر اوقات «غذا را دوست ندارد» برای این که به سایر افراد خانواده غذای بیشتری برسد.

در بیشتر داستان‌های موردنظر، زنان در چهارچوب خانواده و مردان را بیرون از خانه تصویر می‌کنند، نقش زنان در تأمین نیازهای اقتصادی خانواده، نیروی کمکی و مکمل مرد به‌شمار می‌رود، وظیفه اصلی آنان حمایت و مراقبت از اعضای خانواده است و وظایف حمایتی و مراقبتی نقش‌هایی کاملاً زنانه هستند طوری که مردان اغلب در این نقش‌ها مشارکت چندانی ندارند و عموماً شخصیتی وابسته و هویتی غیرمستقل دارند، این نوع نگاه را انسان‌شناسان فرهنگی به شکل تقابل میان حوزه خانگی و حوزه عمومی^۱ تعریف می‌کنند، حوزه خانگی، در اختیار زن قرار می‌گیرد؛ زیرا اوست که باید از کودکان نگهداری کند و آن‌ها را تا مرحله استقلال همراهی کند در مقابل این حوزه، حوزه عمومی به تأمین معیشت اختصاص دارد که به وسیله مرد انجام می‌گیرد. رابطه میان این دو حوزه تعیین‌کننده رابطه زن و مرد است به‌صورتی که هر اندازه اختلاف میان این دو حوزه بیشتر باشد و حوزه عمومی قدرت بیشتری داشته باشد، استیلاي مرد بر زن نیز افزایش می‌یابد، این کلیشه در داستان‌های قاضی‌نور و حسن‌زاده نیز وجود دارد، برای زن حوزه کاری خانه و امور مربوط به آن، رسیدگی به فرزندان و یا حیوانات ذکر می‌شود و کار و شغل مرد معمولاً در بیرون از منزل است و در امور منزل

فعالیت چندانی ندارد و اگر کاری برای زن در اجتماع نیز در نظر گرفته شود کارهایی است که به تخصص خاصی نیاز ندارد، در کتاب بهترین باغ وحش دنیا از آثار قاضی نور، خیاطی کردن آن هم نه به صورت حرفه‌ای، شغلی زنانه به حساب می‌آید، حتی این نوع شغل‌ها نیز در صورتی است که مادر خانواده شغلی دارد در سایر موارد به طور کلی مادر در اجتماع حضور ندارد و فقط مصرف کننده است.

۳-۶. زن و مرد و تقابل تولید و بازتولید

تفاوت حضور زنان و مردان در جامعه از دیدگاه تقابل بازتولید و تولید^۱ نیز قابل تحلیل است، این تقابل ریشه خود را از مارکسیسم قرن نوزدهم گرفته است و بیان می‌کند که در طول تاریخ «زنان در تولید مادی شرکت نداشته یا شرکت اندکی داشته‌اند در حالی که مردان اساس این تولید را در دست گرفته‌اند. برعکس، زنان بازتولید جنسیت را بر عهده دارند که نقش مردان در آن اندک بوده است. فاصله گرفتن زنان از تولید مادی آن‌ها را طبعاً از مالکیت ابزارهای تولیدی و امتیازات خاص آن نیز محروم می‌سازد و در موقعیت زیرسلطه‌ای نسبت به مردان قرار می‌دهد» (فکوهی، ۱۳۸۶: ۲۳۸). درجه شرکت زنان در تولید مادی در جوامع مختلف متفاوت است بنابراین، این نظر نیز می‌تواند نسبی باشد.

این میزان تفاوت قائل شدن منجر می‌شود که در داستان‌ها با کار زنانه و مردانه روبه‌رو باشیم: در داستان بزرگ‌ترین خط‌کش دنیا از حسن زاده، شغل مادر سحر به اقتضای زن بودن و آنچه که در جامعه و فرهنگ برای او تعریف شده است، خیاطی، بافتنی و گل‌دوزی است:

«راستی مادرت چی کار می‌کنه؟ سحر گفت: «خیاطی، بافتنی، اگر هم گیرش بیاد گل‌دوزی»
(حسن زاده، ۱۳۹۷: ۱۶).

همچنین حسن زاده، در داستان اکسیژن، شخصیت مادر را مسئول پخت‌وپز و امور منزل معرفی می‌کند و فضای جنگ را مناسب آن‌ها نمی‌داند؛ «این کارها کار زن‌ها نیست» (حسن زاده، ۱۳۹۷: ۵۷). در داستان هویج بستنی از حسن زاده، تنظیم کردن کولر، کاری مردانه است که توسط پدر و پسر انجام می‌شود. در داستان لپخنده‌های کشمشی یک خانواده خوشبخت از حسن زاده، سواد مادر بالا نیست، کیت را تیک می‌گوید، او در آشپزخانه و پدر بیرون از منزل کار می‌کند.

در داستان‌های بهترین باغ وحش دنیا، قصه‌های داداشم از قاضی نور، زنان در منزل کار می‌کنند و نقشی به‌عنوان مولد مادی ندارند:

«یک روز که از مدرسه برگشتم، مادرم نشسته بود و رخت‌هایی را که شسته بود تا می‌کرد...»
(قاضی‌نور، ۱۳۵۶: ۳).

۳-۷. مرد/ پدر؛ تأمین‌کننده معاش خانواده

تأمین معاش خانواده از دیگر کنش‌هایی است که تحت تأثیر فکر غالب در داستان‌ها، معمولاً خاص شخصیت مرد است، و وظیفه‌ای که بر عهده پدر خانواده است و در غیاب او به پسر واگذار می‌شود که او نیز معمولاً با وجود سن و سال پایین مجبور به کار کردن می‌شود. قاضی‌نور در داستان‌های متعددی این موضوع را بیان کرده است؛ در داستان *مثل بچه آهونگاه* می‌کرد فرزندِ پسری وجود دارد که در غیاب پدر و از آنجا که کسی نیست مایحتاج او را تأمین کند تا او بتواند درس بخواند، از ده سالگی در تعمیرگاه کار می‌کند و شبانه درس می‌خواند به همین جهت از درس عقب می‌افتد. در داستان *کاش هنوز به مدرسه می‌رفتم* به جروب‌پدر و مادر (ننه و بابا) بر سر غذا و مایحتاج خانواده اشاره می‌شود که مادر غر می‌زند و از شخصیت مرد برای تأمین‌کردن معاش گله‌مند است؛ اما در عین حال دلش هم برای او می‌سوزد، پدر در نهایت کار پیدا نمی‌کند و خودش را جلوی ماشین می‌اندازد، پسر مجبور است مدرسه را رها کند و به سر کار برود و آرزوی مدرسه و حتی خشونت معلم و ناظم، در دلش بماند، در داستان *تعمیرگاه* نیز، پدر از کار افتاده است و پسر مجبور است کار کند، در داستان دیگری از قاضی‌نور، باز هم این‌گونه بیان می‌شود که وظیفه تأمین معاش بر دوش جنس مذکر است، حتی اگر کودک باشد:

«توی بساط کتاب‌فروش‌های کنار خیابان که تعداد کتاب‌ها بی‌شمار و همه جور بود، بساط کوچک پسرچه‌ای توجه‌ام را جلب کرد. چون فقط پنج تا کتاب بچه‌ها جلویش بود، همین»
(قاضی‌نور، ۱۳۶۰: ۵).

در اغلب داستان‌های حسن‌زاده نیز جنسیت مذکر مسئول تأمین معاش خانواده است؛ برای نمونه در داستان‌های، *بابا لنگ‌دراز*، *تعطیلات نوروزی*، *مشترک موردنظر غش کرده است* و... به‌طور صریح به این موضوع اشاره می‌شود که پدر مخارج خانه را تأمین می‌کند و به مادر نیز خرجی می‌دهد. در کتاب *بزرگ‌ترین خط‌کش دنیا و اتاق شماره پنج مسافرخانه مختار* از فرهاد حسن‌زاده، پدر از کار بی‌کار شده و پسر جایگزین او شده است و پادویی می‌کند، در داستان دیگری از همین مجموعه، به دلیل بی‌کاری پدر، سه پسر خاله تحصیل را رها کرده، برای کار به تهران رفته‌اند و کارگری، نظافت منزل، دست‌فروشی و... انجام می‌دهند، تا کمک خرج باشند:

«مغزم نمی کشید که درس بخوانم. بابام هم بی کار بود. گفتم کار کنم کمک خرج خونه باشم» (حسن زاده، ۱۳۹۷: ۷۱).

۳-۸. مرد؛ خویشن آگاه تر از زن

در این داستان‌ها، کنش‌ها و ویژگی‌های خاصی، از جمله آگاه‌بودن به حق و حقوق و خویشن‌شناسی که نسبتاً مثبت به‌شمار می‌آیند، عموماً نصیب جنسیت مذکر می‌شود؛ قاضی‌نور در کتاب بهترین باغ وحش دنیا، دایی باقر را آگاه به مسائل روز جامعه مانند تساوی حقوق معرفی می‌کند در حالی که شخصیت مادر هنوز گرفتار تفکرات قدیمی است که در ذهن او جای گرفته است و خیال تغییر نیز ندارد. گذشته از این، در برخی از این داستان‌ها جنسیت مرد، سخت‌کوش، مقاوم و تاحدودی سرسخت است که نباید خسته و تسلیم شود و به‌نوعی کلیشه‌گریه‌نکردن مرد را مطرح می‌کنند (حسن‌زاده، ۱۳۹۷: ۳۳).

در داستان آقا معلم از قاضی‌نور، شخصیت اصلی داستان، معلمی از جنس مردم عادی، آگاه و دلسوز که دغدغه جامعه خود را دارد، از تضاد طبقاتی موجود در آن ناراحت است و سعی می‌کند ذهن دانش‌آموزان خود را روشن و برای تغییر تفکر و به دنبال آن تغییر وضع موجود، آماده کند: «روز تساوی انسان‌ها، روزی است که نه من توی دفتر مدرسه احساس غربت کنم و نه شما توی خیابان‌های قشنگ و تمیز بالای شهر غریبه‌اید، بچه‌ها، آرام نشسته‌اند و سراپا گوش‌اند...» (قاضی‌نور، ۱۳۵۸: ۱۹).

در داستان قصه‌های داد/شوم از قاضی‌نور، اگرچه شخصیت پدر در جنس مرد، مورد نکوهش است؛ اما پسر خانواده نماد آگاهی و هوشیاری است که با سخت‌کوشی تمام در پی تغییر وضع موجود است و پدرش را به دلیل انفعال و سستی مورد انتقاد قرار می‌دهد.

۳-۹. مرد/ پدر؛ تندخو و عصبانی

در کنار برخی ویژگی‌های نسبتاً مثبت، ویژگی منفی و کنش بدی که در اغلب داستان‌ها به جنسیت مرد به‌ویژه در مقام پدر نسبت داده می‌شود، تندخویی است؛ پدر عصبانی و بداخلاق که با خانواده‌اش رابطه‌ای سرد دارد:

«بابا سر او داد می‌زند و می‌گوید لازم نکرده، کره اللاغ زیون نفهم!» (حسن‌زاده، ۱۳۹۷: ۲۳).

در داستان قصه‌های داد/شوم قاضی‌نور نیز با همین کنش جنسیت مرد مواجه‌ایم؛ پدر عصبانی و خشن. نکته و پرسش اساسی این است: این خشونت و تندخویی کنش جنسیت نرینه است یا کنش

نقش اجتماعی او یعنی پدربودگی؟ در پاسخ می‌توان گفت این نقش و کنش، با اقتضائات نسلی، موقعیت اقتصادی و اجتماعی و حتی بینش و باورهای ایدئولوژیک پدر تناسب و ارتباط دارد؛ در داستان، پدر بی‌کار و عصبی، اعتقاد دارد که او بی‌چاره به دنیا آمده است. نکته قابل تأمل این که در همین داستان، پسر جوان این گونه نمی‌اندیشد؛ او از این موضوع که پدرش بی‌کاری و نداری‌اش را به حساب سرنوشت می‌گذارد و سعی دارد طرز تفکر غلط خود را به دخترش نیز القا کند، عصبانی است. در همین داستان، برادر بزرگ‌تر سخت‌کار می‌کند، کتاب می‌خواند، قصه بلد است و صاحب آگاهی است. نویسنده کوشیده و البته توانسته است تفاوت نسل‌ها و جنسیت‌ها را توأمان نمایش دهد. روند داستان به گونه‌ای است که مخاطب شاهد تغییر شخصیت جنسیت‌ها (زن و مرد) در نسل‌های جدیدتر و فاصله گرفتن آن‌ها از سنت‌های کهنه است؛ نسل جدید کتاب‌خوان هستند، آگاه‌تر شده‌اند و فاصله فکری زیادی با نسل قبل از خود دارند و این آگاهی سبب می‌شود پدر و مادر نیز تغییر نگرش بدهند. شکل‌گیری توأمان تقابل نسل‌ها و جنسیت‌ها در داستان‌های متعدد دیگری نیز دیده می‌شود. مثلاً در داستان پشت پستوی مشهدی باقر چه خبر بود؟، در مقابل مادر ترس خورده و نگران و مضطرب و سرسپرده، زنی هست جوان‌تر و البته شجاع‌تر از مادر. در همین داستان، شخصیت موش کوچک که نرینه است خطرپذیرتر است، او خطر را به جان می‌خرد تا دنیایی بهتر بسازد یا لاقل ببیند و مانند مادر فقط از روی شنیده‌ها ترس را در خانه دلش مهمان نکند.

در کتاب *قصه‌های دادم* قاضی‌نور نیز تقابل شخصیت‌ها و نسل‌ها دیده می‌شود؛ پدر مردی تسلیم و ناامید؛ اما پسر مصمم و امیدوار به تغییر است. این تقابل در کتاب‌های حسن‌زاده نیز وجود دارد؛ در کتاب *فقر و رفقا* دو نسل مادر و دختر، از لحاظ تفکر و واقع‌بینی با یکدیگر متفاوت هستند و دختر آگاه‌تر است، شخصیت مرد نیز آن‌گاه که در نقش پدرِ رها از گرفتاری‌های شغلی و اقتصادی به داستان می‌آید، بسیار متفاوت است و از سخت‌گیری‌های پیشین چندان خبری نیست، رابطه پدر با فرزندان بسیار مطلوب است، به‌عنوان نمونه در داستان *دیده‌بان* از مجموعه *عشق و آینه*، شاهد محبت کلامی و عملی پدر نسبت به دختر هستیم که حتی پدر، برادر را به او می‌سپارد. ویژگی‌های اخلاقی مردان نیز کلیشه‌ها را پشت سر گذاشته و تغییرات چشم‌گیر داشته است به‌طوری که در کتاب *درخت دوستی* با پدری شاعرپیشه و مادری سخت‌گیر که به زعم نویسنده تیمسار مسلک است، روبه‌رو هستیم.

مرد در بیشتر آثار، با صفاتی مانند، والد سختگیر و بی‌مسئولیت، موجودی بی‌عاطفه که از بروز احساسات خود در قبال خانواده‌اش امتناع می‌کند، حضور دارد و از این‌رو بسیار زمخت و خشن به‌نظر

می‌رسد. او که نان‌آور خانه است، معمولاً با ظاهری ساده، موی کوتاه، لحنی خشن و آمرانه معرفی می‌شود. نکته قابل تأمل این است که در برخی از کتاب‌های فرهاد حسن‌زاده نقش و کنش جنسیت مرد تغییرات چشمگیری داشته است؛ لطیف‌تر، آرام‌تر، مداراجو تر است، وابستگی بیشتری به زن دارد و به تنهایی تصمیم‌گیرنده نیست و حتی در مواردی تحت سلطه افکار و رفتار زن است؛ از جمله، شخصیت مرد در داستان دوست کیلویی چند؟ از مجموعه هویج بستنی و داستان درخت دوستی از مجموعه هندوانه به شرط عشق.

۳-۱۰. مرد- مرکز، زن- حاشیه

در جامعه ایران، تفاوت‌های بسیاری در زمینه‌های مختلف بین جنسیت زن و مرد وجود داشته است. در بیشتر داستان‌های حسن‌زاده و قاضی‌نور، نویسنده در طراحی شخصیت‌ها مرکزیت را به جنسیت مرد داده است. در اغلب موارد شخصیت اصلی از میان جامعه مردان انتخاب می‌شود، حتی در تصویرگری و عکس روی جلد کتاب‌ها نیز این امر دیده می‌شود، این مسأله در مورد داستان‌های منتخب در این مقاله نیز صدق می‌کند به طوری که اگر ابتدا به بررسی نام آثار نویسندگان پرداخته شود، عموماً با اسامی که بیانگر جنسیت مرد هستند مواجه خواهیم شد به طوری که بسیاری از آثار منتخب قدسی قاضی‌نور در این پژوهش، خواسته یا ناخواسته، اسامی مردانه دارند و بسیار اندک از اسامی و القاب زنانه یا موارد مشابه آن استفاده شده است، از بین این آثار می‌توان به عناوینی چون: پشت پستوی شهدی باقر چه خبر بود؟، قصه‌های داداشم، آقا معلم، کاش صمد بود، اصغر هم همین را می‌گوید و مواردی مانند آن اشاره کرد.

گفتنی است در برخی از داستان‌های قاضی‌نور مانند داستان «با» شدن «بی» شدن برخی مفاهیم مطلوب، مرد معرفی شده‌اند برای مثال، عدالت و دانش، مذکر عنوان شده‌اند و با لقب آقای دانش و آقای عدالت مورد خطاب قرار می‌گیرند.

۴. نتیجه‌گیری

از بررسی داستان‌های منتخب چنین برمی‌آید که اغلب شخصیت‌ها بنا بر مفهوم جنس^۱ پرورده شده‌اند تا جنسیت^۲ و در بیشتر موارد تفاوت‌های بیولوژیکی عامل تفاوت جنسیتی در نظر گرفته شده است؛ در داستان‌های قاضی‌نور، نام داستان و نام کتاب اغلب نامی مردانه است، در داستان‌پردازی او نیز مردان از

1. sex

2. gender

وضعیت مناسب‌تری برخوردارند، با میزان آگاهی و دانش بالاتری نسبت به زنان معرفی می‌شوند، کتاب می‌خوانند، زودباور و ساده‌لوح نیستند، در بیشتر داستان‌ها رئیس خانواده هستند و قطب تصمیم‌گیری به‌شمار می‌آیند؛ ولی از بُعد عاطفه، مسئولیت‌پذیری و رسیدگی به خانواده و ویژگی‌های اخلاقی از زنان پایین‌تر نشان داده می‌شوند. مردان در این داستان‌ها اغلب خشن و بی‌عاطفه هستند که رابطه‌ی مناسبی با همسر و فرزندان خویش ندارند، اغلب بی‌کار هستند و توانایی تأمین معیشت خانواده خود را ندارند از این رو، به خشونت روی می‌آورند که طبیعتاً قربانی این خشونت خانواده و در درجه اول زنان خواهند بود، البته این خود می‌تواند ناشی از وضعیت اجتماعی، سطح رفاه خانواده‌ها و ناآگاهی افراد، در بازه زمانی داستان‌ها نیز باشد. در این داستان‌ها، نویسنده گاه نسل جدیدتر را با ویژگی‌های مثبت‌تری معرفی کرده است؛ آن‌ها آگاه و شجاع هستند و می‌خواهند در زندگی خود تغییرات مثبت ایجاد کنند که در این جا هم سهم مردان بیشتر است.

با گذشت زمان و در دوره تغییر سریع فرهنگی که شاهد بیشترین شکاف بین نسل‌ها هستیم، تفاوت نوع نگاه و نگرش به مسئله جنسیت در آثار پیشین و حال حاضر طبیعی به نظر می‌رسد، بنابراین رشد فکری و تغییر نوع نگاه جامعه به جنسیت، سبب تفاوتی محسوس در کتاب‌های متأخر حسن‌زاده با آثار متقدم او شده است؛ یکی از نشانه‌های آن افزایش میزان حضور زنان در جامعه و به دنبال آن رشد شخصیت‌های محوری در قالب جنسیت زن است، زنان در این داستان‌ها وضعیت مناسب‌تری از لحاظ معیشت و سطح رفاه، تفکر و آگاهی، رضایت‌مندی، سطح سلامت و حضور در جامعه دارند، حتی گاهی مخاطب در داستان‌ها با نشانه‌های زن/مادرسالاری و غلبه میل و اقتدار زنان و تغییر خلق‌وخوی زنان (از اقتدارگریزی و نرمش به اقتدارطلبی و حتی خشونت) مواجه است، چیزی که پیش از آن، در آثار دیگر نویسندگان منتخب دیده نشده است. با این حال، باز هم نگاه غالب تأثیر خود را بر داستان‌ها گذاشته است و در بیشتر موارد، شخصیت زنان در داستان‌ها به گونه‌ای خلق و توصیف می‌شود که استقلال فکری و مالی ندارند، ساده‌لوح و سست اعتقادند، به خرافات علاقه‌مندند و اسیر حواشی نامطلوبی هستند که به غلط نام دین بر آن نهاده‌اند. در مقابل، مردان آگاه‌ترند، ستون اقتصادی و فکری خانواده به‌شمار می‌روند، از لحاظ عاطفه و مهرورزی تغییرات مثبت فراوانی کرده‌اند، در اغلب داستان‌ها با همسر و فرزندان خود رابطه مناسبی دارند و به نوعی شخصیت مثبت‌تر و کامل‌تری از آن‌ها ارائه شده است.

به طور کلی در این داستان‌ها به جنسیت این گونه نگریسته شده است: نقش‌های همسری و مادری زنان (که بیشتر وابستگی آفرینند) پررنگ جلوه داده شده‌اند (تعیین زن، با نقش و کنش او در ارتباط با دیگری یا دیگران پیوند داده شده است) و به خودی یا خود زن، بیرون از این نقش‌ها و کنش‌ها، توجه نشده است؛ این نگاه باعث شده است که در تقسیم کار بین زن و مرد، زن بیشتر خانه‌دار باشد (مادر یا همسر) و وابسته به مرد نان‌آور خانه. از نظر نمود فعالیت‌های سیاسی-اجتماعی نیز، زنان، جز در موارد معدود، تقریباً همه منفعل و بی‌تأثیر هستند و مردان نقش مؤثرتری در این امور دارند. شخصیت‌پردازی زنان و مردان و به ویژه صفات آن دو، در کل این گونه است: زن دلسوز، غم‌خوار و مهربان (به خصوص با فرزندان)، خرافه‌پرست، مگاری، توسری‌خور، زیردست همسر (فرو دست)، نابخرد، منفعل و فاقد اراده تصمیم‌گیری و غمگین است و مرد، صاحب قدرت و زورمندی، تحلیل‌گر، متکی به خود، خشن و... است.

در مقایسه آثار دو نویسنده باید به سه نکته مهم اشاره کنیم:

۱- مواردی چون در حاشیه بودن زن و عصبانیت مرد در آثار حسن‌زاده تا حدود زیادی به تعادل رسیده است، زنان وارد اجتماع شده‌اند، بیشتر به جسم و روح خود توجه دارند و در بسیاری از موارد از سلطه مردان خارج شده‌اند.

۲- زنان در بیشتر آثار قاضی‌نور، وضعیت جسمی و روحی مناسبی ندارند، حتی می‌توان گفت فاقد سلامت جسمی و بهداشت عمومی هستند و از لحاظ روحی نیز اوضاع وخیمی دارند، با این حال، نکته مهم تغییر وضعیت و کنش زنان داستان‌ها در مسیر تحول و تغییر نسل‌هاست؛ زنان نسل به نسل، خویش‌ن آگاه‌تر (فردی-جنسیتی) شده‌اند.

۳- نکته حائز اهمیت دیگر در آثار قاضی‌نور این است که گاهی در داستان‌هایی مانند: «با شدن»، «بی شدن»، مهمانی مهتاب و آرزو شخصیت‌ها جنسیت خاصی ندارند و از آغاز تا پایان نمی‌توان پی برد که شخصیت مورد نظر از جنس مرد بود یا زن.

کتابنامه

باقری، شهلا. (۱۳۸۶) تحلیل جامعه‌شناختی از مسائل زنان و خانواده. تهران: پیام محراب.

توکلی، نیره. (۱۳۸۲) «فرهنگ و هویت جنسی با نگاهی به ادبیات ایران». نامه انسان‌شناسی، دوره اول (۳)، ۷۰-۷۰.

- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۸۲) *لبخندهای کشمشی یک خانواده خوشبخت*. تهران: چرخ و فلک.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۸۵) *کنار دریاچه نیمکت هفتم*. تهران: افق.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۸۸) *هندوانه به شرط عشق*. تهران: چرخ و فلک.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۵) *عشق و آینه*. تهران: پیدایش.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۵) *گروه ۵+۱*. تهران: افق.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۷) *بزرگ‌ترین خط‌کش دنیا*. تهران: انتشارات سوره مهر.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۷) *خاطرات خون‌آشام عاشق*. تهران: چرخ و فلک.
- حسن‌زاده، فرهاد. (۱۳۹۷) *هویج بستنی*. تهران: افق.
- دلفی، کریستین. (۱۳۸۵) *بازاندیشی در مفاهیم جنس و جنسیت*. ترجمه مریم خراسانی. تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- ریتزر، جورج. (۱۳۷۷) *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- صدیقی، بهرنگ؛ حسن‌پور اصلانی، محسن. (۱۳۹۳) «مردانگی در قاب نشانه‌شناسی اجتماعی (مردانگی در عکاسی مطبوعاتی دهه‌های ۵۰ و ۶۰ خورشیدی)». *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۴ دوره (۴)، ۳-۳۴.
- ظاهری‌عبدوند، ابراهیم؛ صفری، جهانگیر؛ رحیمی، مسعود. (۱۳۹۴) «بررسی چگونگی نمود جنسیت در زبان فارسی». *گردهمایی سراسری انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران*.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۸۶) *تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۲) *آرزو*. تهران: انتشارات گلشایی.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۳) *میهمانی مهتاب*. تهران: به سوی آینده.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۵) *بهترین باغ وحش دنیا*. تهران: انتشارات روزبهان.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۶) *قصه‌های دادش*. تهران: انتشارات روزبهان.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۷) *با شدن، بی‌شدن*. تهران: انتشارات روزبهان.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۷) *تعمیرگاه*. تهران: انتشارات روزبهان.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۸) *آقا معلم*. تهران: انتشارات ققنوس.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۸) *پشت پستوی مشهدی باقر چه خبر بود؟*. تهران: انتشارات توکا.
- قاضی‌نور، قدسی. (۱۳۵۹) *اعتصاب مدرسه انقلاب*. تهران: انتشارات ستاره.

- قاضی نور، قدسی. (۱۳۵۹) *مال خودم، مال ما*. تهران: انتشارات به سوی آینده.
- قاضی نور، قدسی. (۱۳۶۰) *کاشکی هنوز مدرسه می‌رفتم*، چاپ سوم. تهران: انتشارات آزادی.
- کدخدا، زهرا. (۱۳۹۷) «بررسی زبان و جنسیت در ادبیات کودک (مطالعه موردی: افسانه شعبان‌نژاد، شکوه قاسم‌نیا)». *اولین کنفرانس ملی تحقیقات بنیادین در مطالعات زبان و ادبیات*.
- کراچی، روح‌انگیز. (۱۳۹۴) «چگونگی تأثیر جنسیت بر ادبیات». *زن در فرهنگ و هنر*، دوره ۷، تابستان، شماره ۲، ۲۲۳-۲۴۱.
- کرمانی، علیرضا. (۱۳۷۴) «ادبیات عقب‌مانده بحثی درباره دنیای مدرن و ادبیات کودک و نوجوان». *پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان*، شماره ۳۶-۳۵، ۳۰-۱۹.
- گرت، استفانی. (۱۳۷۹) *جامعه‌شناسی جنسیت*. ترجمه کتابیون بقایی. تهران: نشر دیگر.

References

- Bagheri, Sh. (2007), *Sociological Analysis in Family and Females' Issues*, Tehran: payame mehrab. (In Persian).
- Delphy, Ch. (2006), *Rethinking in Concept of Sex and Sexuality*, Translated by; Maryam Khorasani, Tehran: Roshangaran. (In Persian).
- Fokohi, N. (2007), *History of Thoughts and Anthropology Theories*, Tehran: nay Publishers. (In Persian).
- Garet, E. (2000), *Gender Sociology*, Translated by; Katayon Baghaii, Tehran: Digar Publications.
- Ghazi Noor, Gh. (1974), *The Desire*, Tehran: Golshai Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1974), *Moonlight Party*, Tehran: Be Sooye Ayandeh Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1976), *The Best Zoo in the World*, Tehran: Rozbahan Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1977), *My Bro's Story*, Tehran: Rozbahan Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1978), *Being with Ba, Being with Bi*, Tehran: Rozbahan Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1978), *The Garage*, Tehran: Rozbahan Publications. (In Persian).

- Ghazi Noor, Gh. (1979), *Mr. Teacher*, Tehran: Ghoghnos Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1979), *What has happened behind the Mashhadi Bagher's closet?*, Tehran: Toka Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1980), *Enghelab School Strike*. Tehran: Setareh Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1980), *Mine, Ours*, Tehran: Be sooye Ayandeh Publications. (In Persian).
- Ghazi Noor, Gh. (1981), *I wish I was still going to school*, Tehran: Azadi Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2003), *Sweet smiles of a prosperous family*, Tehran: Charkh o falak Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2006), *Next to the Lake, the Seventh Bench*. Tehran: Ofogh Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2009), *Watermelon on the Condition of Love*, Tehran: Charkh o falak Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2016), *Love and Mirror*. Tehran: Paydayesh Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2016), *The P 1+5*, Tehran: Ofogh Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2018), *Memories of the Lover Vampire*, Tehran: Charkh o falak Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2018), *Ice Cream Carrots*, Tehran: Ofogh Publications. (In Persian).
- Hasnzadeh, F. (2018), *The Tallest Ruler in the World*, Tehran: Soureh Mehr Publications. (In Persian).
- Kadkhoda, Z. (2018), "Investigating the language and sex in children (literature: Afsane Shabannezhad, shokouh Ghasemnia)", *The first national conference of research in literature studies*. (In Persian).
- Kerachi, R. (2015), "The effect of sex on literature". *Women in art and culture*, issue 7, summer, number 2, 223-241. (In Persian).
- Kermani, A. (1995), "Lagged Literature, Discussion about modern world and children fiction" *Journal of Children and Adolescent Literature*, 19-30. (In Persian).

Ritzer, G. (1998), *Sociology theory in contemporary era*, Tehran: Elmi Publications.

Sedighi, B., Pooraslani, M. (2014), "Manliness in social semiotics frame" (Manliness in press photography in 50s and 60s) *Iranian Sociology Magazine*, Course 14(4), 3-34. (In Persian).

Tavakoli, N. (2003), "Cultural and Sexual Identity in Iranian Literature" *Anthropology letter*, first course(3).31-70. (In Persian).

Zaheri Abdvand, I., Safari, J., Rahimi, M. (2015), "Investigating sex expression in literature". *The national conference of association of Persian Literature*. (In Persian).